

**Har Paulus en koherent syn på den judiska lagen
i Romarbrevet?**

Paper II

Johanna Dahl åk 5

Romarbrevets exegetik 7,5 hp

Examinator: James Starr

JOHANNELUNDS TEOLOGISKA HÖGSKOLA

Inledning

När Paulus skriver om ”den judiska lagen” syftar detta tillbaka på hebreiskans *Torah*. På grekiska kallas den *nomos* (νόμος). Begreppet νόμος rymmer en rad av olika betydelser: från hela Tanak (GT) ner till de fem Moseböckerna. Och det skulle vara möjligt att snäva in begreppet ytterligare mot lagen som gavs vid Sinai. För att kunna bedöma om Paulus hade en koherent syn på den judiska lagen behöver jag alltså, som ett delmoment av uppgiften, försöka ta reda på vad Paulus kan ha menat med νόμος.

För att kunna svara på frågan om Paulus har en koherent syn på den judiska lagen behövs en definition av vad en koherent syn kan innebära. Nationalencyklopedin anger att koherens har att göra med samstämmighet och överensstämmelse.¹ Utifrån detta kan jag dock inte bedöma om något måste vara helt fritt från spänningar för att kallas koherent. Romarbrevet ger ju en mycket komplex bild av lagen. Då koherens har att göra med att mångas uppbyggande av en helhet behöver alla förekomster av νόμος i dess olika former åtminstone översiktligt beaktas. Verser som rymmer dissonans eller möjliga motsättningar mot Paulus huvudsakliga νόμος-teologi i Romarbrevet (Rom 2:13) kommer att behöva studeras mera ingående. Därefter kan diskussion och analys kring den sammantagna koherensen äga rum.

En grundpelare i bibelforskningen säger att bibelläsaren aldrig kan vara objektiv inför Skriften. Vi bär alltid med oss olika former av förförståelse, ”glasögon” genom vilka vi läser och förstår det vi läser. Den judiska lagen är ett ämne som särskilt tydligt har fått belysa detta. Luthers förståelse av den judiska lagen har under de senaste decennierna, åtminstone till viss del, visat sig rymma en projektion av den medeltida katolska kyrkans frälsningslära och antisemitism.² Främst augustinianskt präglade teologer, såsom lutheraner, har framställt judisk teologi som lagisk – att juden försökte förtjäna sin frälsning genom att följa lagen. Denna uppfattning har delats av både kyrkan och akademien under flera hundra år. Först under det senaste århundradet har uppfattningen av judisk teologi som lagisk börjat möta allvarlig kritik.³ Detta har lett till att paulinsk teologi på nytt väcker många exegeters intresse och lagbegreppets innebörd utforskas av många. Därmed ökar även komplexiteten i syn på lagen.

¹ Nationalencyklopedin (2010), s. v. ”koherens”.

² Thielman (1993), s. 534.

³ Thielman (1993), s. 530.

Begreppet νόμος utanför Romarbrevet

Paulus använder oftast νόμος i betydelsen lagen som gavs vid Sinai.⁴ Å andra sidan kan Paulus ibland låta hänvisningar till Jesaja och Psaltaren exemplifiera vad lagen säger (Rom 3:10-19). Paulus verkar alltså inte vara strikt med den judiska standarduppdelningen i Lagen och Profeterna (och Skrifterna), utan allt verkar kunna kallas νόμος.⁵

Denna diskussion av lagens yttre omfång utgör dock bara en *kvantitetsmässig* begränsning av νόμος-begreppet. För att kunna ta ställning till Paulus syn på lagen behöver vi även behandla dess *kvalitativa* dimensioner: vad innebär νόμος i Romarbrevet? För att ta reda på det behöver jag både veta något om Paulus användning av νόμος men också om vad som kan ha ingått i brevmottagarnas förförståelse av begreppet. Då församlingen i Rom kan antas vara en blandning av både judekristna och hednakristna med olika kännedom om judisk kristen teologi behöver inte endast begreppets strikt teologiska betydelse behandlas utan även dess mer allmänna betydelse. Vad betecknade begreppet νόμος i Paulus samtid? Var det endast ett religiöst begrepp eller betecknade det även civil lag? Hur förhåller sig νόμος-begreppet till det mera ursprungliga begreppet Torah? Dessa frågor kommer jag behöva beröra för att kunna förstå det meningsbärande sammanhang där Paulus använder νόμος-begreppet.

Vid NTs tid hade begreppet νόμος fått betydelsen "lag". Dess betydelse rymmer dock inte bara skriven lag utan även vedertagen praxis och muntligen utfärdade regler för hur man bör handla.⁶ Detta bredare sätt att betrakta lagbegreppet kan jämföras med den fariséiska traditionens utläggning av lagen (den muntliga Torah), vid sidan om Tanak. Paulus var förmodligen väl förtrogen med båda dessa i egenskap av f d farisé (Fil 3:5, Gal 1:13-17). Han kontrasterar hur han förut "ivrigare än någon annan hävdade [...] traditionen från våra fäder"⁷ och hur han nu efter att Kristus har uppenbarat sig för honom inte frågar "någon av kött och blod till råds"⁸. Det verkar alltså som att Paulus bredare förståelse av νόμος förändrades i och med att Kristus uppenbarade sig för honom på vägen till Damaskus (Gal 1:12-16a). Men notera att Paulus inte skriver att hans syn på lagen härmed kom att innebära endast den skrivna lagen. Istället verkar Kristi egen uppenbarelse för honom ha blivit de nya glasögon

⁴ Westerholm (2004), s. 297.

⁵ Westerholm (2004), s. 298.

⁶ Danker (2000), s. v. "νόμος".

⁷ Gal 1:14.

⁸ Gal 1:16.

med vilka han betraktar lagen (istället för den fariseiska traditionens glasögon).

Den hebreiska termen Torah betecknar inte ”lag” i samma juridiska innebörd som den hellenistiska grekiskan. Hebreiskans Torah har snarare karaktären av instruktion, vägledning, undervisning och doktrin.⁹ Vid den tid Paulus skrev Romarbrevet hade den grekiska översättningen av Gamla testamentet, Septuaginta (LXX), redan varit i bruk under flera hundra år bland judar i församlingen. Denna översättning använder i regel νόμος där den hebreiska grundtexten har Torah. Lagbegreppet i Bibeln verkar därmed genomgå en förändring under dessa århundraden. När Paulus skriver Romarbrevet verkar han, liksom allmänt i Nya testamentet, vara influerad av Septuagintas användning av νόμος för Torah. För att göra Nya testamentets skrifter rättvisa bör vi därmed förstå νόμος i betydelsen lag, menar Hans Hübner.¹⁰ Utan att därmed dra en entydig slutsats om νόμος-begreppets exakta innebörd i Paulus samtid kan ändå konstateras att det bär olika betydelsernivåer utifrån Torah-begreppet, Septuaginta och νόμος sekulära grekiska motsvarighet. Mot bakgrund av Paulus åhörarens olika förkunskaper kring dessa olika nivåer kunde säkert uppfattningarna om var νόμος-begreppets tonvikt låg variera.

I Paulus samtid var lagen en viktig judisk identitetsmarkör. Därmed kom den även att fungera som ett centralt begrepp inte endast i strikt teologiskt hänseende, utan även socialt och etniskt.¹¹ Denna dimension kan en kristen läsare behöva bli påmind om. E. P. Sanders anknyter till detta när han framhåller problematiken kring att inlemma kristustroende hedningar i Guds folk som ett av Paulus teologiska huvudämnen i Romarbrevet.¹²

Under de första århundradena e Kr kom den växande klyftan mellan synagogan och den framväxande kyrkan att leda till att man utformade sin teologi, åtminstone delvis, i kontrast till varandra.¹³ Detta bör även ha inbegripit tolkningstraditionernas syn på lagen.

νόμος i Romarbrevet

Paulus skildring av νόμος-begreppet i Romarbrevet är präglad av hans egen förkunskap om situationen i församlingen i Rom. Frank Thielman menar att Paulus kände till att de fått höra hur han talat om lagen för församlingen i Jerusalem. Därmed, framhåller Thielman, var Paulus angelägen om att, som ett delmål med korrespondensen, rätta till missförstånd om hans

⁹ Hübner (2000), s. 473.

¹⁰ Hübner (2000), s. 473.

¹¹ Thielman (1993), s. 534.

¹² Westerholm (2004), s. 129.

¹³ Stern (2007), s. 74.

syn på lagen.¹⁴ Denna tolkning av Paulus syfte med korrespondensen är en tänkbar förklaring till den relativt stora vikt som läggs vid νόμος i Romarbrevets första hälft. Dessutom kan balansen mellan judekristna och hednakristna ha varit förhållandevis olika i dessa två församlingar (stor andel judekristna i Jerusalem men stor andel hednakristna i Rom) – vilket kan motivera behovet av skilda förklaringar av lagens innebörd och funktion. Dessutom antas situationen i Rom varit präglad av konflikt mellan judekristna och hednakristna.¹⁵ På så vis kan vi alltså se att vår uppfattning av Romarbrevets mottagare kan påverka hur vi förstår Paulus teologiska resonemang i relation till ett annat sammanhang.

I Romarbrevet finns νόμος explicit 27 gånger av totalt 118 i Paulus brev (195 gånger i hela NT). Lagbegreppet är alltså relativt vanligt i Romarbrevet. Paulus skriver dock inte alltid ut subjekt om det är samma som i angränsande mening. Sådana underförstådda subjekt behöver oftare skrivas ut i översättning till svenska. Därför finns lagen nämnd betydligt fler gånger i svenska biblar. Konsekvensen av grekiskans större flexibilitet i meningsbyggnad gör att det i detta studium, av verser som behandlar lagen, ibland finns skäl att beakta fler verser än där νόμος i grundtexten explicit finns med.

Ett ställningstagande till om Paulus i Romarbrevet har en koherent syn på den judiska lagen kräver studium av de ställen där lagen finns med - implicit eller explicit. Att inom ramen för detta paper göra ett sådant studium med stor exegetisk noggrannhet är emellertid omöjligt. Mitt studium kommer därmed att fokusera på skriftställen där det efter översiktlig läsning kan finnas motsättningar. För tabell med alla grundtextens förekomster av νόμος se *Bilaga 1*, längst bak. Ställen där νόμος är explicit markeras med kryss i tabellen.

Paulus ägnar stort intresse åt lagen i Romarbrevets första hälft: mest högfrekvent i kapitel två och sju. Resonemanget kring lagen utvecklas successivt från ganska grundläggande dimensioner till att bli alltmer komplext och problematiserande. Därför finns det skäl att börja utforskandet av Paulus syn på lagen från Romarbrevets början.

Lagen nämns första gången i kapitel två. Paulus skriver att ickejudar inte har lagen (2:14) men judar har den (2:20) och förlitar sig på den som vägledning (2:17f). Lagen är något som kan göras (2:13), hållas/fullgöras (2:27), samt överträdas (2:25, 27). Själva fenomenet lagöverträdelse indikerar att lagen, i smalare bemärkelse, består av enskilda bud som kan

¹⁴ Thielman (1993), s. 540.

¹⁵ Keck (2005), s. 29f.

hållas eller överträdas av dem som är underordnade lagen.¹⁶ Paulus förklarar detta mer ingående:

Jag hade inte vetat vad begäret var, om inte lagen hade sagt: Du skall inte ha begär.
Men synden grep tillfället och väckte genom budordet alla slags begär inom mig.
Finns ingen lag är synden död.¹⁷

Här används termerna budord (ἐντολή) och lag (νόμος) tillsammans. Lagen¹⁸ säger att det är förbjudet att ha begär, men genom budordet (vilket syftar tillbaka på lagen i föregående sats), väcktes begär. Budordet framställs alltså som en del av eller underkategori till lagen. Därmed, framhåller Westerholm, att lag hos Paulus oftast bör förstås som en samling specifika bud.¹⁹ Lagen är alltså inte endast ett abstrakt massbegrepp, utan något som existerar i det konkreta.

Den lag som kan göras, hållas/fullgöras eller överträdas kan därmed allmänt antas syfta på de konkreta lagbud som gavs vid Sinai.²⁰ Till denna lag finns både välsignelser och förbannelser knutna. Lagöverträdelse leder till förbannelser som människan behöver befrielse från. Notera: när Paulus skriver om frihet ”från lagen” verkar det alltså inte syfta på någon frihet från att försöka göra/hålla lagen, utan frihet från lagens förbannelse (Rom 7:6). Därmed uppstår dissonans mot uppfattningen att en kristen människa inte behöver försöka följa lagen.²¹

Människan kan stå antingen under lagen eller under nåden. När människan står under lagen väcker den lidelser, begär och synder så att hon överträder lagen (Rom 7:5,7). Det leder i sin tur till vrede (hos Gud).²² Döden bryter lagens rådande över människan när hon dör och uppstår med Kristus i dopet, och hon blir fri från lagen (Rom 7:1-6). Då kan människan, genom lagen, tjäna Gud på ett nytt sätt - med sin ande (Rom 7:6). I denna nya hållning till lagen verkar människan inte vara förpliktad att slaviskt följa lagen, men hon tjänar Gud genom att i sin ande följa den. Paulus visar genom sitt sätt att driva resonemanget i kapitel sju att han inser att lagen kan uppfattas som något ont som inte bör följas.

Lagen är alltså helig och budordet heligt, rättvist och gott. Var det då något gott som blev min död? Nej, inte alls. Det var synden. För att den skulle avslöjas som

¹⁶ Westerholm (2004), s. 298.

¹⁷ Rom 7:7b-8, Bibelkommissionens översättning.

¹⁸ Här: ett av de tio budorden från 2 Mos 20

¹⁹ Westerholm (2004), s. 299.

²⁰ Westerholm (2004), s. 299.

²¹ Westerholm (2004), s. 299f.

²² Rom 4:14f, 5:20.

synd vållade den mig döden genom det som är gott; så skulle genom budordet synden kunna visa sin fruktansvärda syndighet.²³

Lagen i sig framställs alltså som helig och god – men lagen väcker syndens lidelser i människan som för henne till överträdelse. När människan är död (i och med gemenskapen med och dopet i Kristus) kommer hon inte längre att straffas för synden och blir därmed rättfärdig och fri att tjäna Gud med sin ande (Rom 7:11-8:4). Med Kristus får alltså människan dö bort från synden och så bli rättfärdig.

Paulus framstår i Romarbrevet som en skicklig retoriker när han använder bredden i νόμος-begreppet och knyter det till andra teologiskt viktiga fenomen. Till exempel gör Paulus något retoriskt och teologiskt märkvärdigt när han utifrån fenomenet ”gärningarnas lag” (διὰ ποίου νόμου; τῶν ἔργων) skapar ett kontrasterande begrepp ”trons lag” (νόμος πίστεως).²⁴ Det sistnämnda förekommer bara på detta enda ställe i Bibeln. Lagbegreppet som Paulus hänvisar till i ”trons lag” (νόμος πίστεως) motsvarar inte den skrivna lagens, utan istället ett oskrivet system eller en princip (som också ryms i det grekiska νόμος).²⁵ Vidare skapar även Paulus kombinationerna ”dödens lag” och ”syndens lag” (Rom 7:25, 8:2). Här har alltså lagen betydelsen av ett system eller en princip.

Värt att notera är även stället där Paulus förklarar att ”Kristus är slutet på lagen, så att var och en som tror kan bli rättfärdig”²⁶ (τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι). Paulus framställer här Kristus, inte endast som slutet för lagen (som om den slutat gälla), utan som målet för själva lagen. Det är djärva anspråk utifrån lagens starka position både teologiskt och socialt centrum för judar. Paulus låter Kristus utmana denna lag-identitet. Detta är dessutom ett av de sista ställena där lagen nämns i Romarbrevet. Lagbegreppet har djupnat avsevärt sedan brevets inledning, från vägledning och domsunderlag i kapitel två, till lagens fullkomning i en person: Jesus Kristus.²⁷

Spänningen mellan Rom 2:13 och 3:20

Paulus beskriver i Romarbrevets första hälft relativt högfrekvent relationen mellan lagen och rättfärdiggörelsen – att lagen eller att göra den inte i sig själv ger rättfärdighet, utan det behövs tro (Rom 3:20). I kapitel två skriver han att ”det är inte lagens *hörare* som blir

²³ Rom 7:12f.

²⁴ Rom 3:27.

²⁵ Danker (2000), s. v. ”νόμος”.

²⁶ Rom 10:4f.

²⁷ Hays (2001), s. 151.

rättfärdiga inför Gud, utan lagens *görare*²⁸ (författarens kursivering) men i kapitel tre att ”människan blir rättfärdig på grund av tro, oberoende av laggärningar²⁹. Utgör detta en motsättning som alltså skulle visa att Paulus syn på lagen i Romarbrevet inte är koherent?

Utifrån bredden av tolkningar jag har mött i den lästa litteraturen presenteras och analyseras nedan några olika resonemang.

Den observante läsaren skulle kunna poängtera att den judiska lagen och människors laglydiga gärningar ju inte är samma sak, även om de hör ihop. Lagen är något som kan göras (2:13), men det finns fler verb som beskriver hur en människa kan förhålla sig till lagen (se uppräknings ovan). Sentensen att ”det är inte lagens *hörare* som blir rättfärdiga inför Gud, utan lagens *görare*³⁰ är retoriskt väldisponerad så väl i grundtexten som i bibelkommissionens översättning. Den är lätt att lägga på minnet och därmed riskerar den att bäras vidare i bibelläsarnas minne utan sin kontext och funktionen i denna. Versens retoriska kvalitéer skulle kunna förklara varför den används som argument för Paulus inte har en koherent syn på lagen i Romarbrevet. Jag menar emellertid att en exegetiskt väl underbyggd läsning behöver ta hänsyn till versens litterära och innehållsliga sammanhang (åtminstone Rom 2:12-15). Dessutom kan vi notera att denna vers kan signalera ett möjligt konfliktområde mellan judekristna och hednakristna i Rom. När versen läses i sitt sammanhang blir det tydligt att Paulus verkar föra en argumentation som i sak handlar om situationen för både judar och hedningar – inte egentligen om trons respektive gärningarnas förhållande till rättfärdiggörelsen. Det faktum att tron inte nämns kan visserligen tolkas som att tro respektive gärningar står i motsatsförhållande till varandra i strävan efter rättfärdighet. En annan orsak till att gärningarna lyfts fram medan tron inte nämns kan även vara att versen *inte* behandlar förhållandet mellan gärningar och tro, och därför inte nämner tron. Vanligast i Paulus argumentation är annars att han kopplar lös rättfärdiggörelsen från laggärningarna och istället knyter rättfärdiggörelsen till tron. Den kanske tydligaste av dessa tillägger dessutom att lagen endast kan insikt om synd (Rom 3:20). På detta följer att Paulus frågar sig om lagen *upphävs* genom tron, men svarar kraftfullt att tron istället *befäster* lagen. Det verkar alltså inte som att Paulus själv finner någon motsättning mellan tron och laglydigt handlande.

Stället om lagens görare och hörare är dock inte helt ensam teologisk utstickare i Romarbrevet. Vad som kan antas vara en bakomliggande princip för Rom 2:13 nämns några

²⁸ Rom 2:13.

²⁹ Rom 3:28.

³⁰ Rom 2:13.

verser tidigare. Gud ”skall löna var och en efter hans gärningar”³¹. Leander E. Keck framhåller även denna vers som en del i en utläggning av Guds rättvisa dom över alla människor – judar som hedningar. Då ligger alltså fokus även här inte i själva gärningarna, utan i Guds opartiskhet.³² Detta resonemang kan visserligen ta udden av Paulus sätt att formulera sig, som lätt kan uppfattas som paradoxalt mot andra av hans formuleringar. Men jag ser inte att det helt går att frånsä att Paulus ändå valde att lyfta in Guds rättvisa i relation till just gärningar och inte något mer neutralt. Viss del av grundproblematiken verkar alltså kvarstå.

N. T. Wright bygger ett argument kring φύσις i Rom 2:14 samt vikten av att δικαιωθήσονται i 2:13 står just i futurum. Wright menar att verbformen inte endast uttrycker logisk struktur för resonemanget uttryckt i versens syntax, utan pekar mot rättfärdiggörelsens fullbordning på den yttersta dagen.³³ Wright kontrasterar mot att argumentationen i kapitel tre istället rör sig i presens. Detta har jag inte kunnat följa när jag studerat grundtexten och då denna del av argumentationen berörs så svepande att det är svårt att få grepp om vart Wright vill komma. Otydligheten får således detta delargument att framstå som svagt. Wright fortsätter dock argumentation kring v.13f utifrån omskärelsens funktion i Rom 2:27f och Gal 2:15. Wright argumenterar för att φύσει i Rom 2:14 inte betyder ”av naturen” utan istället ”till kroppen”.³⁴ Det skulle innebära att de icke-judiska görare av lagen, som ska bli dömda efter lagen, är en särskild grupp av icke-judar, de hednakristna. Det är för dessa, som varken fullt ut är judar eller hedningar, men som genom tron på Kristus ställts i relation till den judiska lagen, som Paulus resonemang blir meningsfullt. Om Paulus istället hade syftat på icke-kristna hedningar skulle han motsäga vad han själv skriver i Rom 2:12: att de som syndat utan lag ska dömas utan lag. Wright finner liknande formuleringar kring en fysisk tolkning av φύσις i profeten Jeremias ord om ett nytt förbund:

detta är det förbund jag skall sluta med Israel när tiden är inne, säger Herren: Jag skall lägga min lag i deras bröst och skriva den i deras hjärtan. Jag skall vara deras Gud och de skall vara mitt folk.³⁵

Wright pekar på att förbundet som Jeremia skriver om redan har blivit förnyat i Paulus tid. En följd av Wrights argumentation är att de kristustroende hedningarna är ”sin egen lag fast de

³¹ Rom 2:6.

³² Keck (2005), s. 76ff.

³³ Wright (2001), s. 144.

³⁴ Wright (2001), s. 145.

³⁵ Jer 31:33.

saknar lagen”³⁶. Detta hänger samman med det fördjupade förbundet med Gud, som själv uppfyllt lagen. På så vis kan hednakristna ”göra” lagen (τοῦ νόμου ποιῶσιν) fastän de inte ”har” lagen (ἔχοντες).³⁷ Wrights argument skulle kunna knyta stycket om lagens hörare och görare till de hednakristna, och därmed per definition inkludera kristustron, om sambandet till Rom 2:27f är verkligt. Då finns ingen motsättning mellan Rom 2:13f och Rom 3:20.

Sambandet mellan verserna 13f och 27f är samtidigt argumentets svaga punkt då verserna saknar tradition av att ha lästs tillsammans. Detta utesluter ändå inte att en sådan läsning kan vara meningsfull.

Westerholm och Keck presenterar ett annat perspektiv. Utifrån Thuréns och Alettis tolkningar av Paulus teologi poängterar Westerholm att Paulus i 2:13ff framhåller hedningars och judars lika ställning inför Gud som är opartisk.³⁸ Denna synpunkt stämmer väl med den allmängiltiga karaktär som råder i närkontexten, både före och efter den aktuella versen. Det skulle innebära att både judar och icke judar ska dömas efter hur var och en handlat utifrån den lag som för dem varit känd (Rom 2:12-15). För judar är det lagen från Sinai medan den lag som gäller för icke judar är en annan (jfr de olika dimensionerna i νόμος).³⁹ Guds fordringar verkar alltså bero på den lag som för varje människa är känd.⁴⁰ Detta resonemang flyttar tonvikten *från* görandet i sig (som ju ofta ställs mot tron) till likheten inför Gud för både judar och icke judar. Det innebär att huvudargumentet för att denna vers skulle motsäga 3:20 faller. Verserna handlar i sak om olika grundproblem. Westerholm och Keck presenterar här en annan tolkning av lagens görare än vad Wright gjorde i föregående stycke. Wright tolkade lagens görare som hednakristna som genom tron fått lagen skriven i sina hjärtan. Westerholms studium av Alettis utläggning betonar istället det samvetsgranna handlandet, som visar på hjärtats omskärelse (oavsett om personen är jude eller hedning, oavsett om där finns en tro på Israels Gud eller ej). Den teologiskt mest relevanta skillnaden mellan dessa två tolkningar blir att människan, följande Alettis och Kecks modell, med eller utan Guds verk i henne kan förmå att agera samvetsgrant. Beroende på vilken teologisk tradition läsaren finns i är detta ett ämne där vi behöver vara medvetna om risken att alltför starkt falla tillbaka på vår teologiska förförståelse i mötet med denna enskilda bibelvers. Men även denna fråga behandlas i Romarbrevet (Rom 7:15, 19), till förmån för att människan ändå inte förmår göra

³⁶ Rom 2:14.

³⁷ Wright (2001), s. 146f.

³⁸ Westerholm (2004), s. 232f.

³⁹ Keck (2005), s. 100.

⁴⁰ Keck (2005), s. 100f.

det goda. I och med detta ser jag Wrights modell som mest koherent. Wright framställer lagens görare som de som genom tron bär en ny världsordning i sina hjärtan. I denna modell har alltså något övernaturligt kommit till i människan, som genom Kristus blivit en lagens görare. Det är då inte människan själv som förmår göra allt rättfärdigt utan gemenskapen med Kristus som gör skillnaden. Enligt denna tolkning finns ingen motsättning till Rom 3:20. Däremot följande Aletti/Westerholm och Keck uppstår en motsättning mot Rom 3:20 eftersom tron i 2:13f inte är inkluderad. Både Aletti/Westerholm och Wright betonar kontexten kring Rom 2:13f, Paulus resonemang kring hedningars och judars ställning inför Gud, även om respektive tolkning ser olika aktörer i vilka som kan vara "lagens görare".

Ytterligare en relevant frågeställning kring Rom 2:13 är, med Sanders *covenant nomism*-terminologi, huruvida denna vers behandlar "getting in" i förbundet (Aletti/Westerholm) eller "staying in" (Wright samt Aletti/Westerholm). Om man menar att det rör sig om en "staying in"-situation behöver versen inte rymma någon motsättning till framhållandet av tron i Rom 3:20 som vägen till rättfärdiggörelse. Görandet av lagen skulle då endast vara människors svar på att de av nåd blivit inlemmade i Guds förbund. Om man däremot tänker sig att det rör sig om en "getting in"-situation, skulle görandet av lagen framstå som i sig själv frälsande, i motsättning till Paulus övriga resonemang i Romarbrevet.

I Romarbrevet förefaller endast ett skriftställe (Rom 2:13, ev. tillsammans med 2:6) skapa möjlig motsättning mot övriga versers syn på lagens roll i rättfärdiggörelsen. Detta finner jag talar för att Paulus, när han skrev brevet, ämnade att presentera en koherent νόμος-teologi. Det borde därför krävas starkare exegetiska skäl för att argumentera *mot* förekomst av koherens, än för att *bejaka* en komplex men koherent νόμος-teologi. Något sådant övertygande skäl mot förekomst av koherens har jag inte kunnat finna. Men om nu Paulus ämnade att uttrycka sig koherent i Romarbrevet, vad kan då ha hänt med hans ord från brevtextern till läsarna? När läsarnas kontext sedan under århundradena successivt förändrats kan Rom 2:13 alltmer ha kopplats lös från sin litterära och teologiska kontext i Romarbrevet samtidigt som versen då kommit att skapa dissonans (kanske främst för lutherskt orienterade läsare).

Slutsats

För att motsvara grundtextens bruk av νόμος-begreppet i Romarbrevet behöver νόμος förstås i större bredd än vad det svenska ordet "lag" rymmer: främst att νόμος kan beteckna både normer som är muntliga, skriftliga eller allmänt vedertagna. Även glidningen av lagbegreppets betydelse sedan MT översatts till grekiska är värd att ha i åtanke vid läsning av Romarbrevet, eftersom Torah-begreppet är ett ännu mera dynamiskt och komplext begrepp än sin grekiska motsvarighet.

När materialet i sin helhet betraktas, liksom bl a Wrights, Kecks och Aletti/Westerholms utläggningar av 2:13 och 3:20 där möjlig motsättning skulle kunna finnas, finns inget övertygande skäl för att Paulus skulle motsäga sig själv. Men en exegetiskt välgrundad läsning av Rom 2:13 behöver ske mot versens och brevets teologiska och sociala kontext. Det finns exegetiskt fullt möjliga tolkningar av Paulus som fungerar samstämmigt med övriga Romarbrevet (exempelvis N T Wrights modell ovan). Därmed bedömer jag efter översiktlig läsning Paulus skildring av den judiska lagen i Romarbrevet som mycket komplex, men utan direkta motsättningar och därför koherent.

Litteratur

Danker, Frederick William (red.) (2000). νόμος i: *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. 3:e uppl. Chicago: University of Chicago Press. [Tillgänglig genom datorprogrammet *Bibleworks*.]

Hays, R. B. (2001). "Three Dramatic Roles", ss 151-164 i *Paul and the Mosaic Law*, James D. G Dunn (red.). Grand Rapids: William B Eerdmans Publishing Company.

Hübner, Hans (2000). "νόμος" i: *Exegetical Dictionary of the New Testament II*. Grand Rapids: William B Eerdmans Publishing Company.

Keck, Leander E (2005). *Romans*. Nashville: Abingdon Press.

Nationalencyklopedin (2010), s. v. "koherens". Hämtat från <<http://www.ne.se/koherens>> den 30 oktober 2010.

Stern, David H (2007). *Messianic Judaism: A Modern Movement with an Ancient Past*. Clarksville: Messianic Jewish Publishers.

Thielman, Frank (1993). "Law" ss 529-542 i: *Dictionary of Paul and His Letters*. Downers Grove: InterVarsity Press.

Westerholm, Stephen (2004). *Perspectives Old and New On Paul – The "Lutheran" Paul and His Critics*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company.

Wright, N. T. (2001). "The Law in Romans 2", ss 131-150 i: *Paul and the Mosaic Law*, James D. G Dunn (red.). Grand Rapids: William B Eerdmans Publishing Company.

Bilaga 1- Lagen i Romarbrevet

	Explicit	Versen säger om lagen
2:12		Alla som har syndat utan lag skall också gå under utan lag. Och alla som har syndat under lagen skall dömas genom lagen.
2:13	X	Det är inte lagens hörare som blir rättfärdiga inför Gud, utan lagens görare.
2:14	X	Hedningarna har inte lagen, men om de av naturen fullgör lagens krav, då är de sin egen lag fast de saknar lagen.
2:15	X	det som lagen kräver är skrivet i deras hjärtan
2:17	X	Du kallar dig jude och förlitar dig på lagen
2:18	X	du har ju vägledning i lagen
2:20	X	du äger ju kunskapen och sanningen i lagens gestalt.
2:23	X	Du är stolt över lagen men vanäras Gud genom att överträda den
2:25		Omskärelse är till nytta om du lever efter lagen. Men överträder du lagen är du trots omskärelsen på nytt en oomskuren.
2:26	X	Om nu en oomskuren följer lagens bud, skall inte han få räknas som omskuren?
2:27	X	Då kommer han som till kroppen är oomskuren men fullgör lagen att döma dig som överträder lagen fast du har skriftens bokstav och omskärelsen.
3:19	X	lagens ord riktas till dem som äger lagen
3:20		Ty genom laggärningar blir ingen människa rättfärdig inför honom. Lagen kan bara ge insikt om synd.
3:21	X	Men nu har Gud uppenbarat en rättfärdighet som inte beror av lagen men som lagen och profeterna har vittnat om
3:27	X	Vilken lag säger det, gärningarnas? Nej, trons lag.
3:28		människan blir rättfärdig på grund av tro, oberoende av laggärningar
3:31		Upphäver vi då lagen genom tron? Inte alls! Vi befäster lagen.
4:13		inte genom lagen som Abraham eller hans efterkommande fick löftet att ärva världen
4:14		Om arvingarna är de som håller sig till lagen, då är tron tom och löftet upphävt.
4:15	X	Ty lagen framkallar vrede; utan lag ingen överträdelse.
4:16	X	inte bara för dem som håller sig till lagen utan också för dem som har tro som Abraham
5:13	X	Redan före lagen fanns alltså synd i världen, men synd räknas inte där det inte finns någon lag.
5:20		Lagen kom in för att överträdelserna skulle bli större.
6:14		ni står inte under lagen utan under nåden
6:15		skall vi synda eftersom vi inte står under lagen utan under nåden?
7:1	X	lagen råder över människan bara så länge hon lever
7:2	X	om mannen dör är hon löst från lagen som band henne vid mannen
7:3	X	om mannen dör är hon fri från lagen
7:4	X	ni har dött bort från lagen med Kristi kropp och tillhör nu en annan
7:5	X	de synder och lidelser som väcks av lagen verksamma i våra lemmar
7:6	X	nu har vi blivit fria från lagen, sedan vi dött bort från det som höll oss bundna, och kan tjäna på ett nytt sätt, med vår ande, och inte på det gamla, efter bokstaven.
7:7	X	Att lagen är synd? Visst inte, men först genom lagen har jag lärt känna synden. Jag hade inte vetat vad begäret var, om inte lagen hade sagt: Du skall inte ha begär.

7:8		Finns ingen lag är synden död.
7:9		Jag levde en gång, när lagen inte fanns för mig.
7:12	X	Lagen är alltså helig och budordet heligt, rättvist och gott.
7:14	X	Vi vet att lagen hör till det andliga.
7:16	X	om jag gör det jag inte vill, då medger jag att lagen är något gott
7:21	X	eftersom det onda finns hos mig så är lagen något gott för mig som vill göra det goda
7:22	X	i mitt inre bejakar jag ju Guds lag
7:23	X	annan lag i mina lemmar; den ligger i strid med lagen i mitt förnuft och gör mig till fånge hos syndens lag i mina lemmar
7:25		Lämnad åt mig själv tjänar jag alltså med mitt förnuft Guds lag och med min köttsliga natur syndens lag.
8:2	X	Ty den andliga lag som gäller för livet i Kristus Jesus har gjort mig fri från syndens och dödens lag.
8:3	X	Det som lagen inte kunde göra, eftersom den kom till korta inför vår köttsliga natur, det gjorde Gud.
8:4	X	Därmed kunde lagens krav på rättfärdighet uppfyllas hos oss som lever efter vår ande och inte efter vår köttsliga natur.
8:7	X	Köttets sinnelag innebär ju fiendskap med Gud; det underordnar sig inte Guds lag
9:31		Israel däremot, som strävade efter en lag som ger rättfärdighet, kom inte fram till den lagen.
10:4	X	Kristus är slutet på lagen, så att var och en som tror kan bli rättfärdig.
10:5	X	den rättfärdighet som lagen ger
13:8		den som älskar sin medmänniska har uppfyllt lagen
13:10		Kärleken är alltså lagen i dess fullhet.